

واکاوی دلایل افت صادرات ایران به عراق

هفت ماهه نخست سال ۱۴۰۱

اناق بازرگانی، صنایع، معادن و کشاورزی تهران
معاونت بررسی های اقتصادی

تهیه کننده: فاطمه علیزاده آغاسمعیلی
واحد گردآوری و تحلیل آمارهای اقتصادی
معاونت بررسی های اقتصادی
اتاق بازرگانی، صنایع، معادن و کشاورزی تهران
آبان ۱۴۰۱

از طریق پست الکترونیکی زیر می توانید پیشنهادهای و نظرات اصلاحی خود را به واحد مربوطه منعکس نمایید:

economic.tccim@gmail.com

استفاده از مطالب این گزارش با ذکر منبع بلامانع است.

مقدمه

تحولات کنونی اقتصاد در جهان اهمیت فزاینده‌ای یافته است و بازیگران متعدد دولتی و غیردولتی به عرصه دیپلماسی اقتصادی ورود پیدا کرده‌اند؛ در چنین فضایی کوشش بازیگران بین‌المللی به‌طور عمده معطوف به دستیابی موقعیت بهتر در اقتصاد جهانی است که خود مستلزم بهره‌گیری مناسب از فن دیپلماسی برای افزایش فرصت‌ها در زمینه جذب سرمایه‌های خارجی، انتقال فناوری، صدور خدمات و گسترش تجارت خارجی، دسترسی به بازارهای جهانی و حفظ منافع خود در برابر چالش‌های اقتصاد جهانی است. تجارت با همسایگان در تجارت خارجی هر کشوری از جایگاه ویژه‌ای برخوردار است؛ چراکه از یک‌سو با کاهش فاصله جغرافیایی در تجارت خارجی، هزینه‌های تجاری کاهش می‌یابد، و از سوی دیگر افزایش مبادلات تجاری و اقتصادی به معنای گره خوردن سایر تعاملات شامل تعاملات سیاسی و حتی امنیتی بوده و بیانگر اهمیت مراودات تجاری و اقتصادی میان همسایگان است. موقعیت جغرافیایی ایران فرصت بی‌بدیلی را برای توسعه روابط تجاری و تنوع‌بخشی به شرکای تجاری‌اش می‌دهد. اما ایران با وجود دارا بودن موقعیت ژئوپلتیک، نتوانسته است از این موقعیت و ظرفیت‌های دیپلماسی اقتصادی خود استفاده کند. الزامات و زیرساخت‌های اقتصادی و تجارت خارجی قوی، پیش‌شرط شکل‌گیری دیپلماسی اقتصادی موفق و کارآمد در منطقه است. برای دستیابی به جایگاه اول اقتصادی در منطقه، درنظر گرفتن فرصت‌های تجارت خارجی و استفاده از ظرفیت‌های منطقه‌ای و بین‌المللی از اهمیت مضاعفی برخوردار است.

امروزه کشور عراق به‌عنوان بی‌نظیرترین فرصت اقتصادی ایران در میان کشورهای همسایه مطرح است. نظر به اینکه ایران بیش از ۱۴۰۰ کیلومتر طولانی‌ترین مرز مشترک خشکی را با کشور عراق دارد و افزون بر این دارای قرابت نزدیک و مشترک فرهنگی و اجتماعی است، در شرایط تحریمی کشور و موقعیت راهبردی منطقه بهترین گزینه برای توسعه روابط تجارت خارجی دوجانبه است. شرایط اقلیمی کشور عراق، وجود پدیده جنگ و تخریب بسیاری از زیر ساخت‌های این کشور و نیاز روزافزون به مصالح ساختمانی و کالاهای مختلف، افزایش جمعیت و تلاش عراق برای صنعتی شدن، شرایط بسیار مناسبی را برای کشورهای دیگر به ویژه ایران فراهم آورده است تا از طریق صادرات به عراق ارزآوری قابل توجهی داشته باشند. نکته قابل توجه این است که حضور موفق در بازار صادراتی و استفاده از فرصت‌های سرمایه‌گذاری کشور عراق نیازمند تحقیقات تخصصی بازار عراق و روابط تجاری ایران و این کشور است. بدیهی است بازارهای گسترده و متنوع برای محصولات صادراتی هر کشور می‌تواند یکی از مولفه‌های مهم و موثر برای حضور پایدار و مستمر در آن بازارها به شمار روند. با عنایت به اینکه فاصله جغرافیایی و وجود اشتراکات فرهنگی از عوامل موثر در بازاریابی و توسعه فعالیت بنگاه‌ها در سطح بین‌المللی است، حفظ جایگاه و موقعیت محصولات در این بازارها از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است، بدین منظور هدف گزارش حاضر واکاوی دلایل افت صادرات ایران به عراق در هفت ماهه نخست سال ۱۴۰۱، شناسایی چالش‌ها و فرصت‌های تجارت کالایی میان دو کشور است.

اهمیت اقتصادی عراق برای ایران

همسایگی و دارا بودن ۱۴۵۸ کیلومتر مرز مشترک زمینی و دریایی

با توجه به اندک بودن تعداد کانترینرها، زمان تردد آنها در کشورهای هم‌مرز به حداقل ممکن می‌رسد که خود موجب افزایش تجارت کالاهایی مانند محصولات کشاورزی می‌شود و هزینه کمتری را نیز به تجار تحمیل می‌کند. همچنین تجارت با کشورهای همسایه موجب کاهش مشکلات انتقال پول کالاها می‌شود.

تشابه فرهنگ و تاریخ

به دلیل تشابه فرهنگی کالاهای ایرانی به سهولت میان مردم عراق پذیرفته می‌شوند و نیاز کمتری به تبلیغات برای ایجاد سهم در بازار وجود دارد و این موضوع می‌تواند در صرفه‌جویی هزینه تجارت تاثیرگذار باشد.

اهمیت ترانزیتی عراق

عراق به‌لحاظ ترانزیتی اهمیت فراوانی دارد؛ زیرا حلقه واصل آسیا و به‌طور خاص ایران به دریای مدیترانه و همچنین قاره آفریقا است.

بازسازی عراق

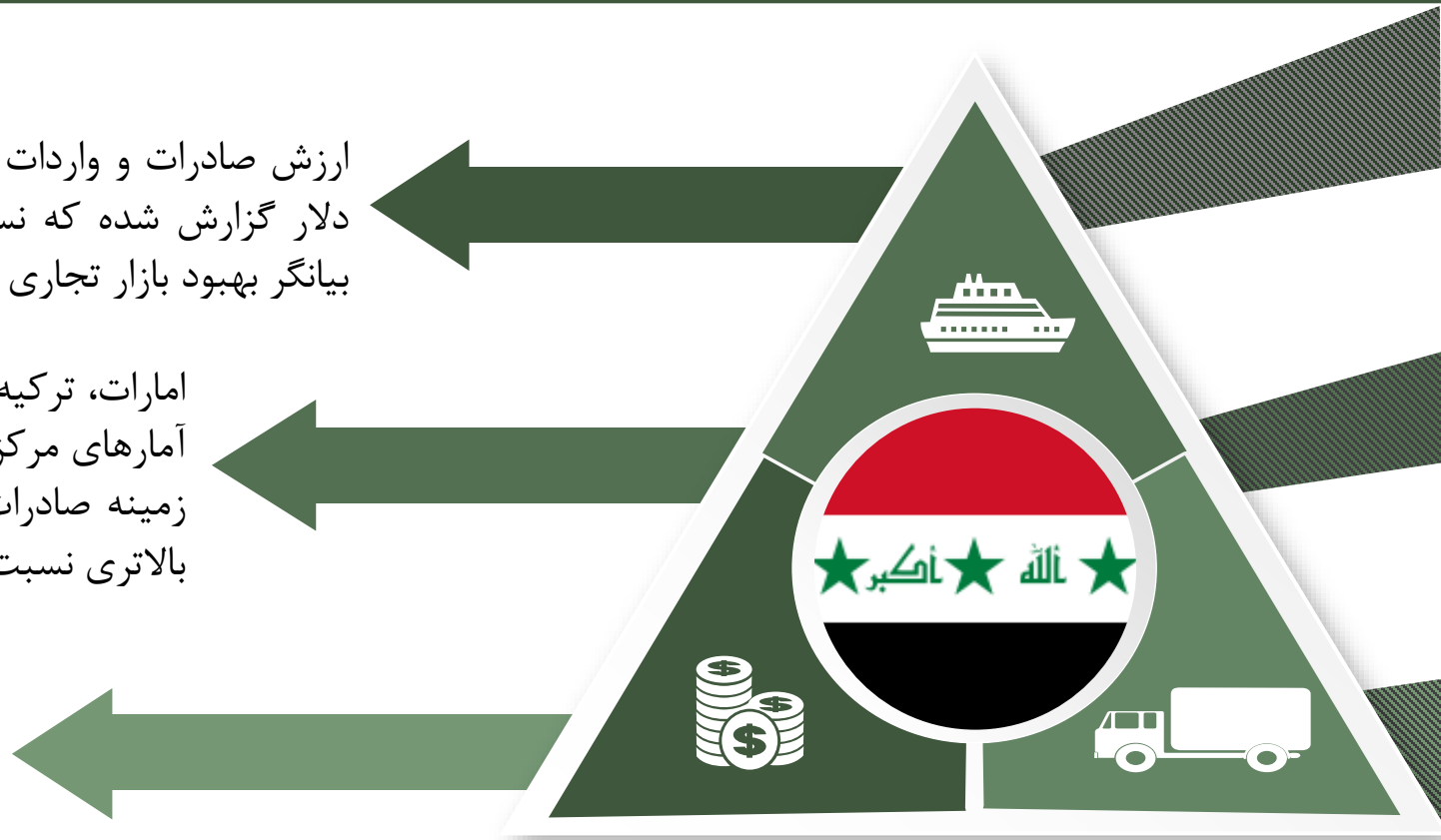
عراق از سال ۱۹۸۰ تاکنون درگیر جنگ‌های خارجی و داخلی بوده است. کلیه زیرساخت‌های عراق اعم از آب، برق، راه، بنادر و ریل آهن از بین رفته است. بازسازی این کشور می‌تواند بازار مناسبی برای کشور ما به عنوان همسایه‌ای که با آن مرز مشترک داریم، ایجاد کند.

نگاهی بر وضعیت تجاری عراق

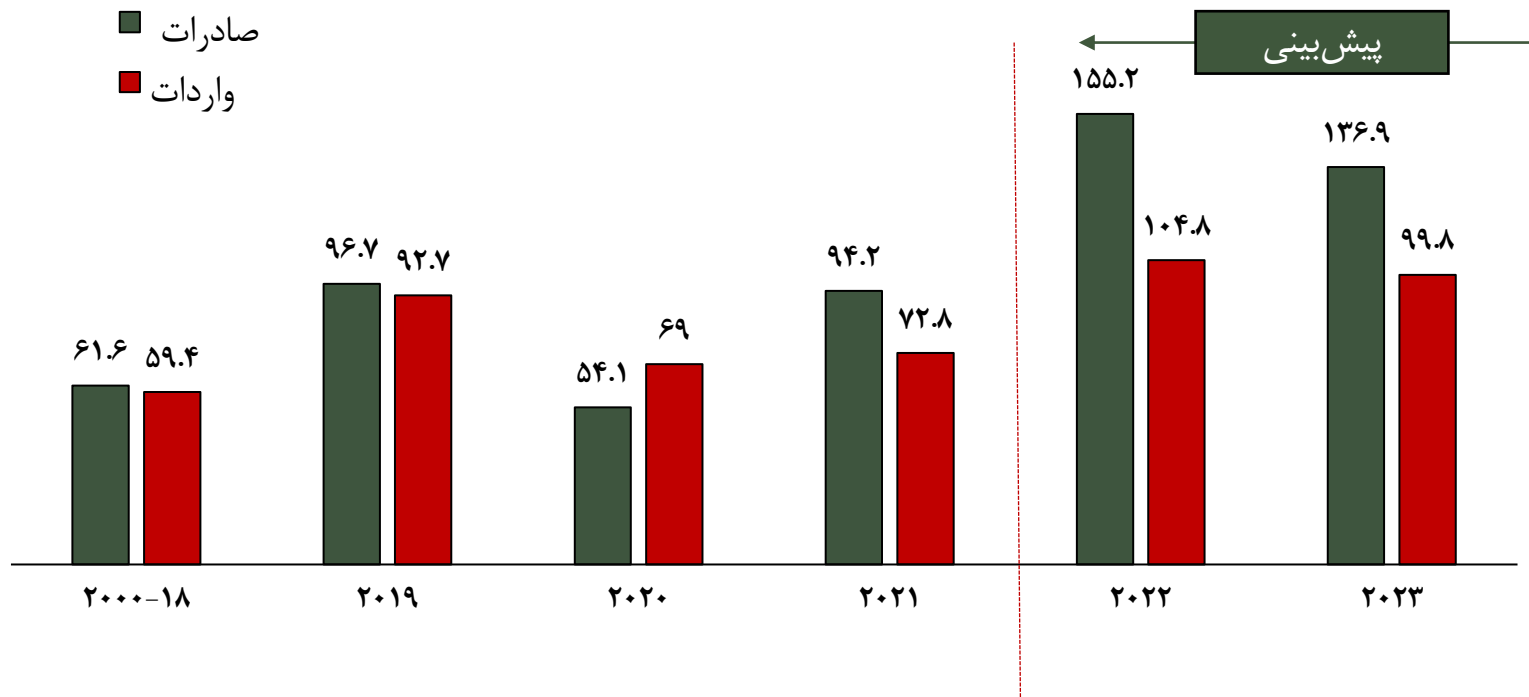
ارزش صادرات و واردات کالایی عراق در سال ۲۰۲۲ به ترتیب ۱۵۵ میلیارد دلار و ۱۰۵ میلیارد دلار گزارش شده که نسبت به سال ۲۰۲۱ به ترتیب ۶۵ درصد و ۴۳ درصد افزایش داشته و بیانگر بهبود بازار تجاری عراق است.

امارات، ترکیه، چین و ایران بزرگترین شرکای تجاری در حوزه واردات به عراق هستند. آمارهای مرکز تجارت جهانی نشان می‌دهد که عملکرد سه شریک اول تجاری عراق در زمینه صادرات به این کشور طی چند سال گذشته بهتر از ایران بوده و همگی رشد بالاتری نسبت به ایران داشته‌اند.

صندوق بین‌المللی پول متوسط نرخ رشد اقتصادی برای کشور عراق در سال ۲۰۲۲ را حدود ۹.۳ درصد پیش‌بینی کرده که بیشترین رشد اقتصادی در میان کشورهای صادرکننده نفت است. برای سال ۲۰۲۳ نیز رشد موردانتظار برای اقتصاد عراق حدود ۴ درصد پیش‌بینی شده که بالاتر از میانگین رشد اقتصادهای صادرکننده نفت در منطقه است. این آمار و اطلاعات بیانگر این است که اقتصاد عراق روند تدریجی بهبود را پس از پشت سر گذاشتن شوک‌های کرونا و افت قیمت نفت در سال‌های قبل را آغاز کرده و رشد اقتصاد نفتی و غیرنفتی این کشور در مسیر فزاینده قرار گرفته است.

چشم‌انداز تجارت عراق

نمودار ۱. روند واردات و صادرات کالاها و خدمات کشور عراق - میلیارد دلار

- انتظار می‌رود که ارزش واردات و صادرات کالاها و خدمات کشور عراق در سال ۲۰۲۲ به ترتیب به حدود ۱۵۵ میلیارد دلار و ۱۰۵ میلیارد دلار برسد که بالاترین رقم طی سال‌های اخیر و در مقایسه با دوره ۲۰۰۰ الی ۲۰۱۸ است. پیش‌بینی می‌شود واردات و صادرات عراق در سال جاری در مقایسه با سال ۲۰۲۱ به ترتیب از افزایش ۶۴ درصدی و ۴۴ درصدی برخوردار شود.
- صندوق بین‌المللی پول برای سال ۲۰۲۳ نیز ارزش واردات نزدیک به ۱۰۰ میلیارد دلار را برای عراق پیش‌بینی کرده که رقم قابل توجهی در قیاس با واردات سال‌های اخیر است. چشم‌انداز افزایش تجارت عراق نویددهنده فرصت افزایش تبادلات به ویژه برای طرف‌های تجاری این کشور است.

تجارت با عراق در ۷ ماهه نخست سال ۱۴۰۱

- بررسی داده‌های مرتبط با صادرات کالایی بر اساس آمار گمرک ایران حاکی از این است که طی ۷ ماه نخست سال جاری نزدیک به ۱۱.۵ میلیون تن کالای بدون نفت خام به ارزش ۴.۰۲ میلیارد دلار از ایران به کشور عراق صادر شده که نسبت به مدت مشابه سال قبل از حیث مقدار، افت حدود ۴۲ درصدی و از لحاظ ارزش نیز نزدیک ۲۷ درصد کاهش داشته است. ایران طی ۷ ماهه نخست ۱۴۶ هزار تن کالا به ارزش ۱۱۲ میلیون دلار از کشور عراق وارد کرده که نسبت به مدت مشابه سال قبل به لحاظ مقداری کاهش حدود ۸۹ درصدی و به لحاظ ارزشی نیز حدود ۸۲ درصد کاهش داشته است.

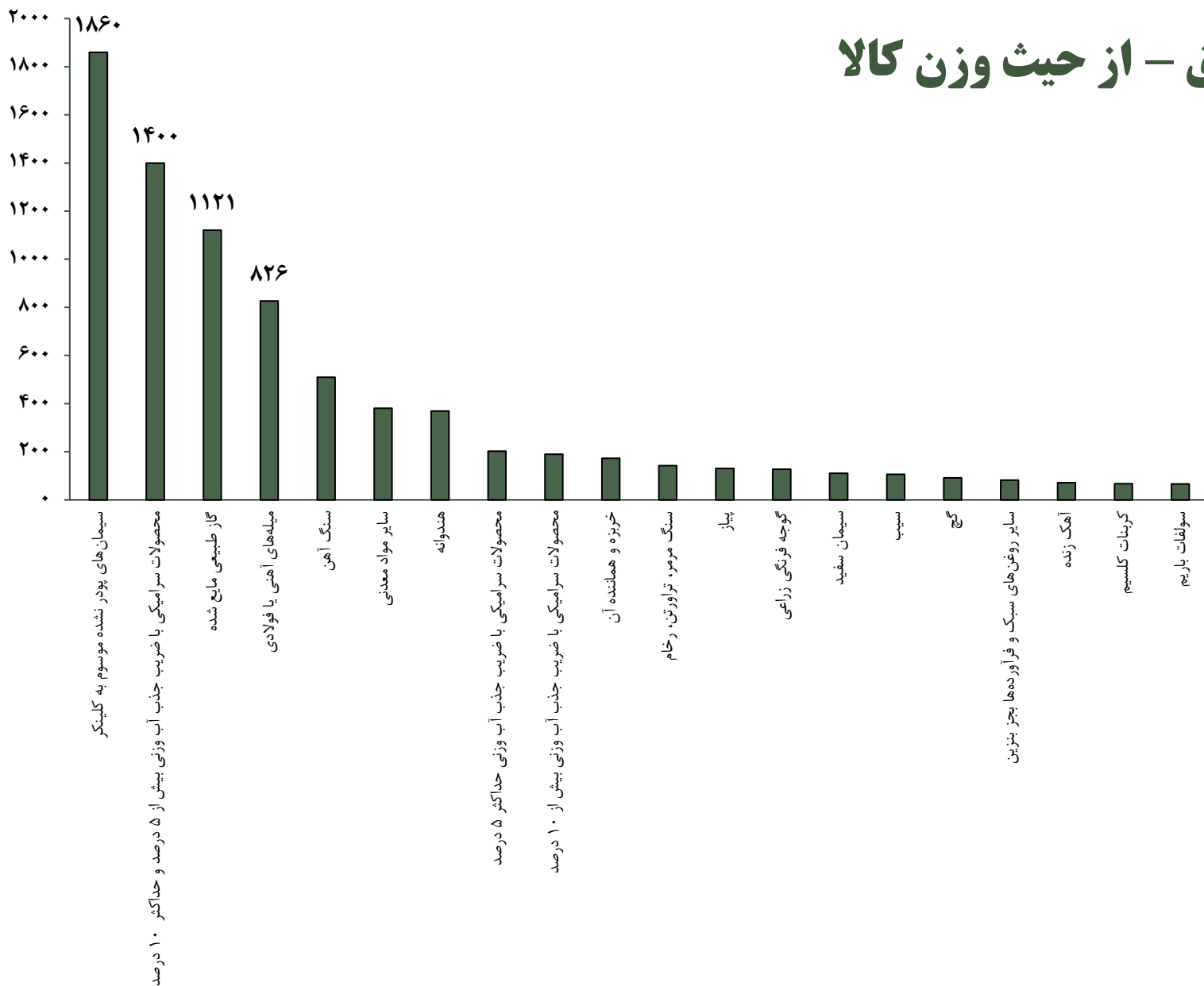
تجارت ایران با عراق

شرح	هفت ماهه نخست سال ۱۴۰۰	هفت ماهه نخست سال ۱۴۰۱	درصد تغییرات
مقدار صادرات (میلیون تن)	۱۹.۷۴	۱۱.۴۸	-۴۱.۸
ارزش صادرات (میلیارد دلار)	۵.۴۸	۴.۰۲	-۲۶.۵
شرح	هفت ماهه نخست سال ۱۴۰۰	هفت ماهه نخست سال ۱۴۰۱	درصد تغییرات
مقدار واردات (میلیون تن)	۱۳۵۲	۱۴۶.۰	-۸۹.۲
ارزش واردات (میلیون دلار)	۶۳۰	۱۱۱.۸	-۸۲.۳

جدول ۱. میزان صادرات و واردات ایران به عراق طی هفت ماهه نخست سال ۱۴۰۱ در مقایسه با مدت مشابه سال قبل

- بررسی تجارت میان ایران و عراق طی هفت ماهه نخست ۱۴۰۱ نشان می‌دهد که تبادلات تجاری فیمابین با توجه به برتری صادرات ایران در مقایسه با واردات ایران از عراق، با مزاد تجاری ۳.۹ میلیارد دلاری به نفع ایران برخوردار است.
- علی‌رغم وجود مزاد تراز تجاری، تجارت دو کشور طی مدت مورد بررسی افت داشته است. با توجه به افت توام مقداری و ارزشی صادرات کالایی ایران به عراق و همچنین اهمیت این کشور در میان شرکای تجاری ایران (دومین شریک تجاری)، لازم است دلایل افت مزبور بررسی و تحلیل شود.

مهم‌ترین کالاهای صادر شده از ایران به عراق – از حیث وزن کالا

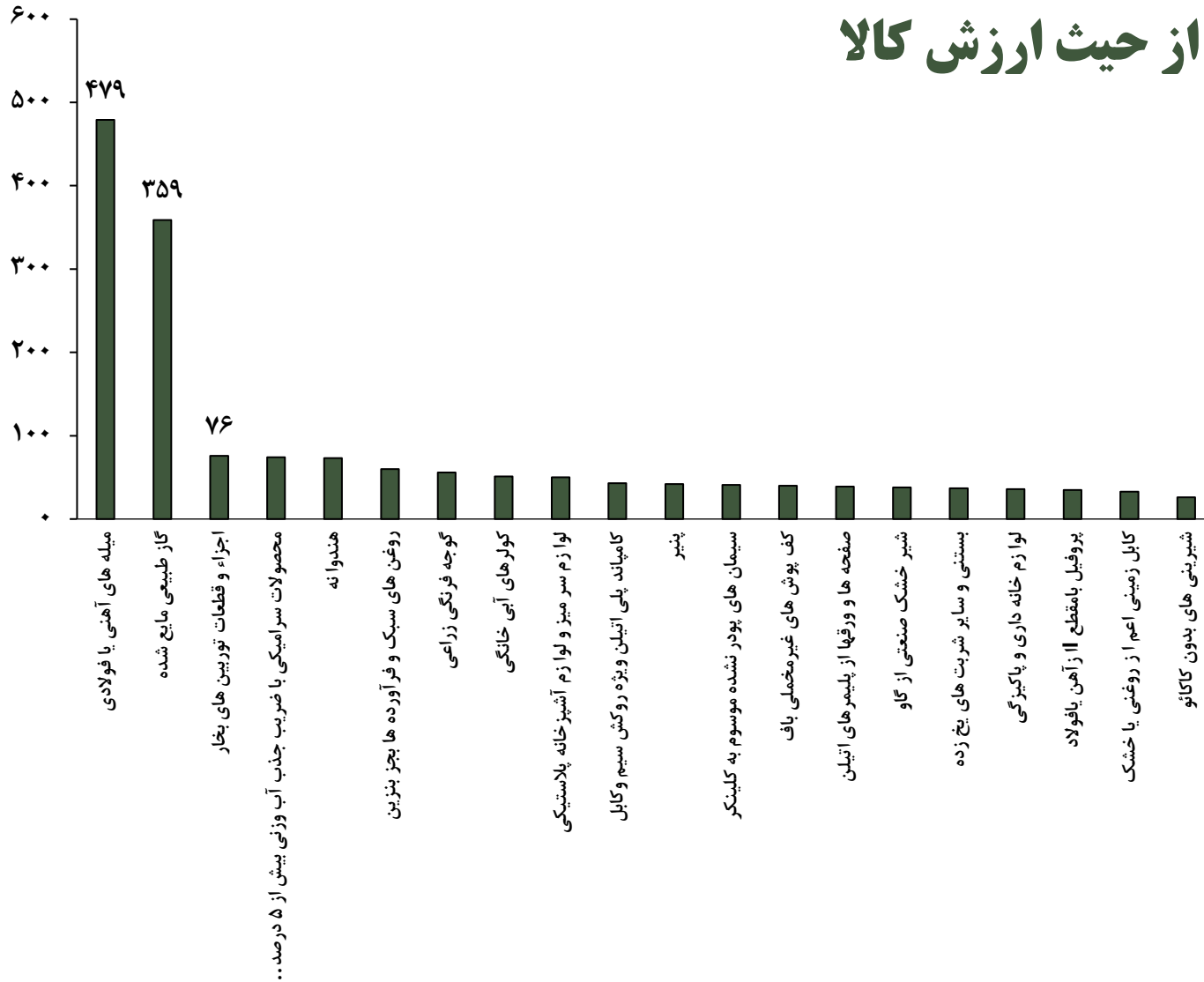

نمودار ۲. بیست کالای مهم صادراتی ایران به عراق طی ۷ ماهه نخست سال ۱۴۰۱- وزن (هزار تن)

- محصولات ساختمانی، سوخت‌های معدنی و محصولات پالایشگاهی، محصولات غذایی، فلزات و مصنوعات فلزی و محصولات شیمیایی، بیشترین اقلام صادر شده به عراق در ۷ ماه نخست سال ۱۴۰۱ هستند. در نمودار ۲ مقدار وزنی صادرات بیست ردیف تعرفه هشت رقمی صادر شده از ایران به عراق نمایش داده شده است. این محصولات بیش از ۶۹ درصد از حجم کل صادرات غیرنفتی ایران به عراق را شکل می‌دهند.

- در بین این اقلام و در ۷ ماهه نخست سال ۱۴۰۱، صادرات تعرفه مربوط به محصولات سرامیکی با ضریب جذب آب وزنی حداکثر ۵ درصد با حدود ۲۰۷ درصد افزایش نسبت به مدت مشابه سال قبل بیشترین رشد مثبت را به خود اختصاص داده و در طرف مقابل گاز طبیعی با کاهش ۸۸.۱ درصدی نسبت به مدت مشابه سال قبل بیشترین افت وزنی را در میان کالاهای صادراتی داشته است.

مهم‌ترین کالاهای صادر شده از ایران به عراق - از حیث ارزش کالا

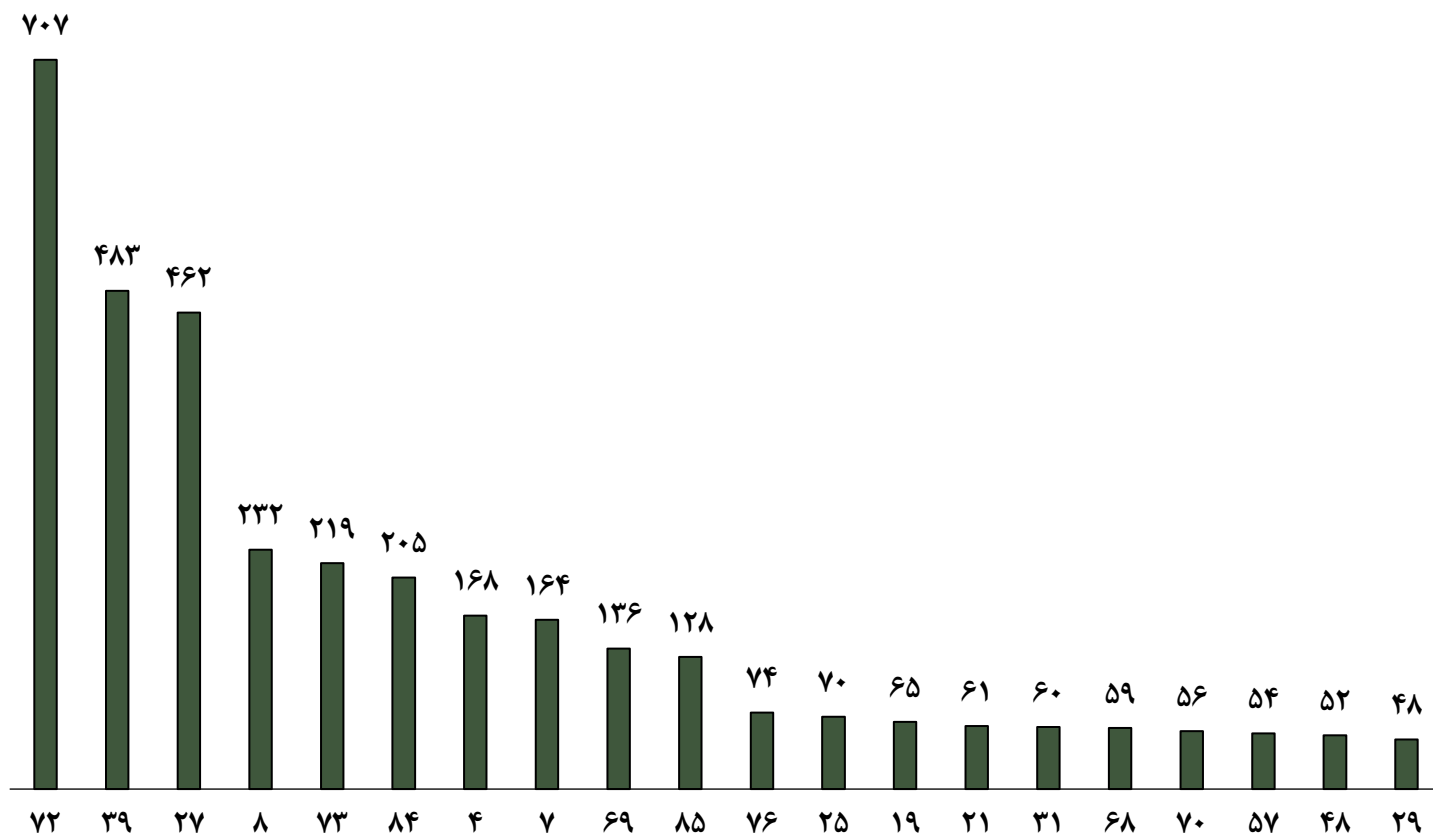

- در نمودار ۳، ارزش صادرات ۲۰ ردیف تعرفه هشت رقمی عمده صادر شده از ایران به عراق نمایش داده شده است. این اقلام بیش از ۴۲ درصد از ارزش کل صادرات غیرنفتی ایران به عراق را شکل می‌دهند. میله‌های آهنی و فولادی با ارزش ۴۷۹ میلیون دلار مهم‌ترین کالای صادراتی به عراق در میان اقلام صادر شده است که ارزش صادرات آن نسبت به مدت مشابه سال قبل حدود ۱۶.۵ درصد افزایش داشته است.

- گاز طبیعی دومین کالای مهم صادراتی ایران به عراق است که طی مدت مورد بررسی ۳۵۹ میلیون دلار درآمد صادراتی نصیب کشور کرده است. ارزش سایر ردیف تعرفه‌های صادراتی ایران به عراق از سطوح ارزشی کمتر از ۱۰۰ میلیون دلار برخوردار هستند.

نمودار ۳. بیست کالای مهم صادراتی ایران به عراق طی ۷ ماهه نخست سال ۱۴۰۱ - ارزش (میلیون دلار).

بیست فصل دارای بالاترین سهم ایران در صادرات به عراق – از حیث ارزش کالا

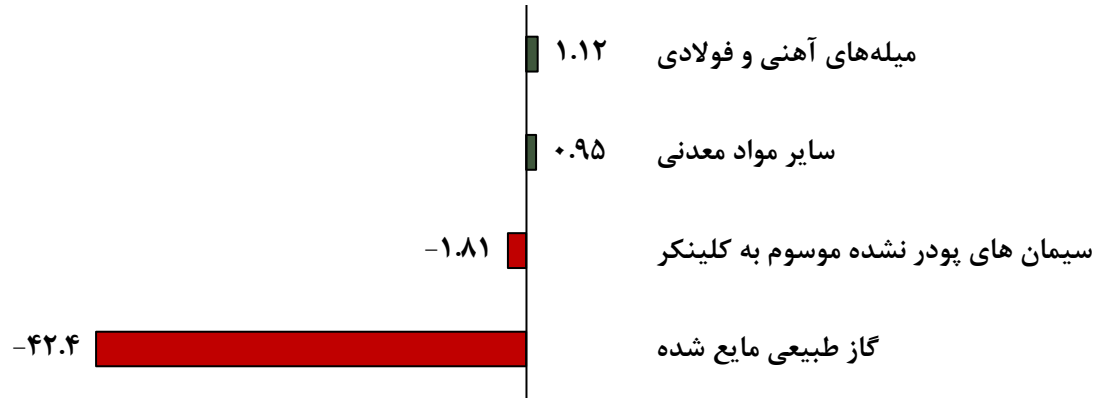
نمودار ۴. بیست فصل مهم کالاهای صادراتی به عراق طی ۷ ماهه نخست ۱۴۰۱ - میلیون دلار

طی ۷ ماهه نخست سال ۱۴۰۱، صادرات ایران به عراق در ۹۸ فصل گروه کالایی از کتاب مقررات صادرات و واردات انجام شده است.

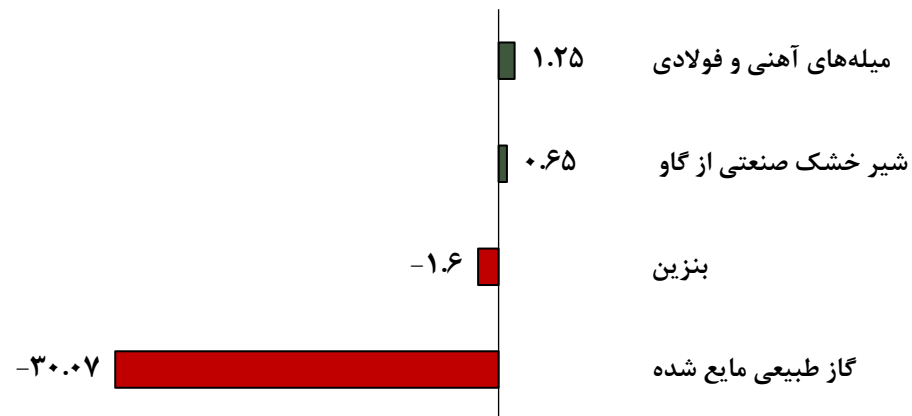
مجموع ارزش صادرات بیست فصل عمده صادراتی ایران به عراق طی هفت ماهه سال جاری حدود ۳.۵ میلیارد دلار بوده که ۸۷.۲ درصد از کل صادرات ایران به عراق را تشکیل می‌دهد.

بیشترین صادرات کالایی به عراق مربوط فصل ۷۲ (چدن، آهن و فولاد)، فصل ۳۹ (مواد پلاستیکی و اشیاء ساخته شده از این مواد) و فصل ۲۷ (سوخت‌های معدنی) است.

مشارکت کالاهای عمده صادراتی در رشد وزنی

نمودار ۵. مشارکت کالاهای عمده صادراتی به عراق در تغییرات وزنی طی هفت ماهه نخست سال ۱۴۰۱ نسبت به مدت مشابه سال قبل - واحد درصد

نمودار ۶. مشارکت کالاهای عمده صادراتی به عراق در تغییرات ارزشی طی هفت ماهه نخست سال ۱۴۰۱ نسبت به مدت مشابه سال قبل - واحد درصد

- در میان اقلام صادر شده به عراق، تعرفه‌های هشت رقمی مرتبط با میله‌های آهنی و فولادی و سایر مواد معدنی بیشترین تاثیر مثبت در افزایش مقدار صادرات و همچنین میله‌های آهنی و فولادی و شیرخشک صنعتی بیشترین تاثیر مثبت در صادرات به لحاظ ارزشی را داشته‌اند. از منظر افت مقدار صادرات، دو کالای گاز طبیعی و کلینگر در مجموع با مشارکت منفی ۴۴ واحد درصدی و از منظر افت ارزش صادرات، دو کالای گاز طبیعی و بنزین در مجموع با مشارکت منفی ۳۱.۷ واحد درصدی، سهم به‌سزایی در افت ۴۲ درصدی مقدار و افت ۲۷ درصدی ارزش صادرات غیرنفتی ایران به عراق داشته‌اند.
- به لحاظ اقدامات سایر کشورها، موقعیت ایران در بازار عراق در حال تضعیف است. آمریکا و عربستان سعودی و برخی اقتصادهای دیگر سرمایه‌گذاری‌های خود را در حوزه زیرساخت‌های عراق افزایش داده‌اند. همچنین برخی دیگر از کشورها، به منظور کسب سهم بیشتر از بازار عراق تصمیم به سرمایه‌گذاری مبالغ قابل توجهی در زیرساخت‌های این کشور دارند.

عمده اقلام صادراتی ایران به عراق (محصولات کشاورزی)

محصولات کشاورزی

نام محصول	شماره تعرفه HS	مقدار صادرات (هزار تن)	ارزش صادرات (میلیون دلار)	سهم از کل ارزش صادرات این محصول ایران (درصد)	درصد تغییرات وزنی نسبت به مدت مشابه سال قبل	درصد تغییرات ارزشی نسبت به مدت مشابه سال قبل
هندوانه	۰۸۰۷۱۱۰۰	۳۶۸	۷۳.۷	۴۳.۸	-۱.۴	-۲.۶
خربزه	۰۸۰۷۱۹۰۰	۱۷۳	۲۶.۲	۶۹.۸	۲۲.۹	۴۶.۶
پیاز	۰۷۰۳۱۰۱۰	۱۲۹	۱۷.۵	۵۲.۳	۲۳.۸	۲.۳
گوجه فرنگی زراعی	۰۷۰۲۰۰۱۰	۱۲۶	۵۶.۴	۶۰.۵	-۳۳.۷	-۳۶.۷
سیب	۰۸۰۸۱۰۰۰	۱۰۶	۲۴.۵	۴۵.۹	-۴۱.۶	-۴۸.۵

جدول ۲. مهم‌ترین محصولات کشاورزی صادراتی ایران به عراق در ۷ ماهه نخست سال ۱۴۰۱

- طی هفت ماهه نخست ۱۴۰۱، در میان اقلام منتخب، صادرات خربزه و پیاز به مقصد عراق با کسب سهم بالا از کل ارزش صادرات ایران در این گروه محصولات، با رشد توأم مقداری و ارزشی همراه بوده در حالی که صادرات محصول هندوانه و گوجه فرنگی زراعی با توجه به محدودیت منابع آب، با افت همراه بوده‌اند.
- به غیر از ایران کشورهای ترکیه، امارات، هند و برزیل از صادرکنندگان بزرگ محصولات کشاورزی به عراق هستند. باید توجه داشت که رقابت با سایر بازیگران در این زمینه جدی است و محصولات این کشورها توانایی رقابت با تولیدات ایران را دارند. با توجه به اینکه ترکیه رقیب جدی ایران در صادرات این نوع محصولات به عراق است و با درنظر گرفتن این واقعیت که انگیزه‌های بسیاری در عراق برای خرید کالاهای ایرانی وجود دارد و همچنین با عنایت به جدول ۲ و درصد تغییرات این محصولات نسبت به مدت مشابه سال قبل، ایران باید ضمن بررسی دلایل افت صادرات، در راستای حفظ و تقویت موقعیت کالاهای خود در این بازار و با تاکید بر تقویت منابع پایدار، گام‌های بیشتر و بلندتری بردارد.

عمده اقلام صادراتی ایران به عراق (صنایع غذایی)

صنایع غذایی

نام محصول	شماره تعرفه HS	مقدار صادرات (هزارتن)	ارزش صادرات (میلیون دلار)	سهم از کل ارزش صادرات این محصول ایران (درصد)	درصد تغییرات وزنی نسبت به مدت مشابه سال قبل	درصد تغییرات ارزشی نسبت به مدت مشابه سال قبل
سایر پنیر	۰۴۰۶۹۰۰۰	۳۴.۴	۴۲.۷	۷۹.۸	-۷.۲	۷
بیسکویت	۱۹۰۵۳۱۰۰	۲۸.۶	۱۸.۹	۵۸.۴	-۲۳.۹	-۲۴.۷
دوغ، شیر و خامه بسته‌بندی شده کفیر	۰۴۰۳۹۰۹۰	۲۸.۲	۱۱.۳	۵۱.۷	۱۰.۴	۳۷.۴
بستنی	۲۱۰۵۰۰۰۰	۲۲.۲	۳۷.۷	۹۶.۷	۲۸.۱	۴۸.۳
سایر نان‌ها	۱۹۰۵۹۰۹۰	۲۶.۱	۲۳.۶	۷۰.۵	۳.۲	۴.۸
رب گوجه فرنگی	۲۰۰۲۹۰۱۰	۱۹.۹	۱۲.۳	۲۹.۵	-۴۲.۶	-۴۳.۷

جدول ۳. مهم‌ترین محصولات غذایی صادراتی ایران به عراق در ۷ ماهه نخست سال ۱۴۰۱

با وجود سهم بالای صادرات محصولات غذایی ایران به عراق در مقایسه با سایر مقاصد صادراتی، در هفت ماهه نخست سال ۱۴۰۱ صادرات اغلب محصولات غذایی ایران به مقصد عراق به‌استثنای برخی محصولات لبنی، نان و بستنی، کاهش مقداری داشته است. بازار لبنیات عراق به شدت وابسته به واردات است به‌طوری‌که تولیدکنندگان محلی تنها قادر به تامین ۱۰ درصد از نیاز بازار این کشور هستند. عراق همچنین یکی از بزرگترین واردکنندگان شیر خشک در خاورمیانه است. افزون بر چالش‌های موجود در مسیر صادرات این گروه از کالاها از جمله مشکلات مربوط به افزایش قیمت مواد اولیه، محدودیت‌ها و موانع صادراتی و حذف اختصاص ارز ترجیحی همراه با قیمت‌گذاری دستوری، توان رقابت برخی محصولات مربوط به صنایع غذایی کاهش یافته و از مزیت‌های صادراتی به کشوری مانند عراق، کاسته شده است و در نتیجه تولیدکننده‌هایی از کشورهای دیگر جایگزین ایرانی‌ها شده‌اند.

عمده اقلام صادراتی ایران به عراق (صنایع ساختمانی)

صنایع ساختمانی

نام محصول	شماره تعرفه HS	مقدار صادرات (هزارتن)	ارزش صادرات (میلیون دلار)	سهم از کل ارزش صادرات این محصول ایران (درصد)	درصد تغییرات وزنی نسبت به مدت مشابه سال قبل	درصد تغییرات ارزشی نسبت به مدت مشابه سال قبل
سیمان / کلینگر	۲۵۲۳۱۰۰۰	۱۸۶۰	۴۱.۸	۳۶.۱	-۱۶.۱	۴.۷
محصولات سرامیکی	۶۹۰۷۲۲۰۰	۱۳۹۹	۷۴.۳	۷۱.۷	۲.۱۶	۱.۸
سنگ مرمر	۶۸۰۲۹۱۹۰	۱۴۲	۲۳.۱	۷۳.۳	-۱.۰۲	۷.۷
گچ	۲۵۲۰۲۰۰۰	۹۱.۲	۱.۸	۱۷.۱	۲۱.۳۴	۸۱.۳

جدول ۴. مهم‌ترین کالاهای ساختمانی صادراتی به عراق در ۷ ماهه نخست سال ۱۴۰۱

- صادرات محصولات ساختمانی، یک فرصت بی‌نظیر را برای واحدهای تولید محصولات ساختمانی ایران ایجاد می‌کند، موضوعی که اگر نادیده گرفته شود می‌تواند به راحتی این بازار بکر را به رقیبانی همچون ترکیه و چین بسپارد. با توجه به شرایط کنونی عراق، طبیعی است که این کشور به کالاهای مصرفی و مواد و مصالح ساختمانی بیش از همه نیاز دارد. در میان کالاهای ساختمانی صادراتی ایران به عراق، تعرفه هشت رقمی مرتبط با محصولات سرامیکی با مجموع ارزش صادرات ۷۴ میلیون دلاری در صدر ایستاده که مقدار و ارزش صادرات آن در هفت ماهه نخست سال ۱۴۰۱ نسبت به مدت مشابه سال قبل حدود ۲ درصد افزایش یافته است. بازار عراق به علت تمام شرایطی که در حال حاضر دارد به انواع کالاهای ساختمانی نیازمند است و حفظ این بازار برای توسعه صادرات کشور امری لازم است.
- کلینگر دومین کالای مهم صادراتی ساختمانی ایران به عراق است که با وجود رشد ۴.۷ درصدی ارزش، مقدار صادرات آن به این کشور با ۱۶ درصد افت همراه بوده است. رشد تقاضا برای محصولات ساختمانی در عراق همچنان به دلیل بازسازی مناطق مختلف ادامه دارد و ایران با توجه به دارا بودن ظرفیت‌های بالا در این حوزه می‌تواند ضمن حفظ موقعیت خود در این بازار در راستای توسعه بیشتر آن بکوشد.

عمده اقلام صادراتی ایران به عراق (محصولات شیمیایی و پلاستیکی)

صنایع شیمیایی و پلاستیکی

نام محصول	شماره تعرفه HS	مقدار صادرات (هزار تن)	ارزش صادرات (میلیون دلار)	سهم از کل ارزش صادرات این محصول ایران (درصد)	درصد تغییرات وزنی نسبت به مدت مشابه سال قبل	درصد تغییرات ارزشی نسبت به مدت مشابه سال قبل
کودها (انواع اوره و سولفات آمونیوم)	۳۱۰۲	۱۱۱.۹	۵۹.۰	۶.۰۳	۲۱۷.۲	۳۷۹.۷
متانول	۲۹۰۵۱۱۰۰	۴۱.۷	۱۱.۷	۰.۷۶	۱۳۱.۵	۱۴۸.۰
لوا زم سرمیز و لوا زم آشپزخانه پلاستیکی	۳۹۲۴۱۰۹۰	۴۰	۵۰.۷	۷۹.۰	۳۵.۸	۳۳.۹
کامپاند پلی اتیلن ویژه روکش سیم و کابل	۳۹۰۱۱۰۶۹	۳۸.۷	۴۲.۷	۵۲.۳	۴۷۰.۵	۴۷۲.۰
صفحه ها و ورق ها از پلیمرهای اتیلن	۳۹۲۰۱۰۹۰	۳۴.۵	۳۹.۶	۶۵.۱	۲۱.۴	۳۸.۰

جدول ۵. مهم ترین محصولات شیمیایی و پلاستیکی صادراتی به عراق در ۷ نخست سال ۱۴۰۱

- صادرات محصولات شیمیایی و پلیمری ایران به عراق از رشد نسبتا بالایی برخوردار است که ناشی از افزایش توام مقدار و ارزش صادرات است. سهم قابل توجهی از صادرات ایران در محصولات مزبور به مقصد کشور عراق انجام می شود و از این منظر بازار مهمی در این بخش نیز محسوب می شود.
- در میان محصولات پلیمری، صادرات محصولات پلاستیکی آشپزخانه به عراق سهم قابل توجهی را از کل صادرات کشور در این کالا تشکیل می دهند که خوشبختانه از رشد مطلوب مقدار و ارزش هم طی هفت ماهه نخست سال جاری نسبت به مدت مشابه سال قبل برخوردار بوده است.
- صادرات کامپاند پلی اتیلن به عراق هم طی دوره مورد بررسی، رشد بالایی داشته که به نظر می رسد پتانسیل خوبی برای افزایش صادرات به عراق به دلیل سهم بالای این مقصد از کل ارزش صادرات این کالا و قراردادن آن در رده بالاتری از حیث ارزش افزوده در میان محصولات پتروشیمی، دارد.

عمده اقلام صادراتی ایران به عراق (سوخت های معدنی)

سوخت های معدنی

نام محصول	شماره تعرفه HS	مقدار صادرات (هزار تن)	ارزش صادرات (میلیون دلار)	سهم از کل ارزش صادرات این محصول ایران (درصد)	درصد تغییرات وزنی نسبت به مدت مشابه سال قبل	درصد تغییرات ارزشی نسبت به مدت مشابه سال قبل
گاز طبیعی مایع شده	۲۷۱۱۱۱۹۰	۱۱۲۰	۳۵۹	۳۶.۲	-۸۸.۱	-۸۱.۹
روغن های سبک و فرآورده ها بجز بنزین	۲۷۱۰۱۲۹۰	۸۲.۸	۶۰.۲	۷.۵	-۶۲.۹	-۴۱.۷
بنزین	۲۷۱۰۱۲۱۰	۳۶.۲	۱۴.۹	۱.۸	-۸۶.۴	-۸۵.۵

جدول ۶. مهم ترین سوخت های معدنی صادراتی به عراق در ۷ نخست سال ۱۴۰۱

- در برخی مقاطع زمانی به دلیل عدم دریافت درآمدهای صادراتی حاصل از صادرات به عراق، صادرات گاز طبیعی ایران به این کشور با افت همراه می شود که با توجه به ارزش قابل توجه آن، می باید ضمن پیگیری دریافت مطالبات قبلی، صادرات مزبور نیز به خوبی مدیریت شود تا مبادی دیگر جایگزین ایران نشوند. صادرات گاز طبیعی به دلیل مشترک بودن بزرگترین میدان گازی ایران با قطر و برداشت گاز از سوی این کشور برای ما اهمیت دارد. با توجه به اینکه توافقی بین ایران و قطر برای نحوه بهره برداری از میادین پارس جنوبی وجود ندارد قطر با افزایش میزان بهره برداری از میادین مشترک نفت و گاز، جای ایران را در بازار هدف می گیرد.
- با افزایش شکاف بین قیمت بنزین در داخل و خارج، زمینه برای افزایش صادرات غیررسمی نیز تقویت و در مقابل از صادرات رسمی کاسته می شود. از طرفی طی سال ۱۴۰۱ بنا به اظهار اتاق مشترک بازرگانی ایران و عراق، پیش فاکتور صادرات سوخت های معدنی در شهر یور و مهر به گمرک اظهار نشد و عدم احتساب ارقام مزبور یکی از دلایل مهم کاهش صادرات عنوان می شود. یکی دیگر از عوامل افت صادرات محصولات مزبور، موانع تعرفه ای و سیاست گذاری های تجاری مربوط به کردستان عراق است که رفع این موانع می تواند افت صادرات به عراق در نیمه دوم سال را جبران کند.

عمده اقلام صادراتی ایران به عراق (معدنی و فلزی)

محصولات معدنی و فلزی

نام محصول	شماره تعرفه HS	مقدار صادرات (هزارتن)	ارزش صادرات (میلیون دلار)	سهم از کل ارزش صادرات این محصول ایران (درصد)	درصد تغییرات وزنی نسبت به مدت مشابه سال قبل	درصد تغییرات ارزشی نسبت به مدت مشابه سال قبل
میله‌های آهنی یا فولادی	۷۲۱۴۲۰۰۰	۸۲۶	۴۷۹	۷۰.۲	۳۶.۷	۱۶.۵
سنگ آهن هماتیت	۲۶۰۱۱۱۱۰	۵۱۰	۱۰.۵	۹۶.۳	۱۷.۷	-۵۸.۷
پروفیل بامقطع I از آهن یا فولاد	۷۲۱۶۳۲۰۰	۵۴.۸	۳۵.۴	۷۷.۱	۲.۱	۸.۸
میلگرد کلاف	۷۲۱۳۱۰۱۰	۳۶.۵	۲۳.۵	۵۷.۸	۱۹.۱	۸.۵

جدول ۷. مهم‌ترین مواد معدنی و فلزی صادراتی به عراق در ۷ نخست سال ۱۴۰۱

- عراق به عنوان یکی از بازارهای اصلی هدف صادراتی فلزات و مصنوعات فلزی ایران قرار دارد. صادرات فولاد به عراق تأثیرات زیادی از تحولات منطقه به خود می‌گیرد و واکنش‌های بازار هدف صادراتی همیشه در حال تغییر و تحول است. جنگ روسیه و اوکراین یکی از مواردی است که تأثیر زیادی در این روند ایجاد می‌کند. کاهش صادرات مقاطع فولادی کشور روسیه شانس بیشتری برای ایران جهت ورود به بازار عراق ایجاد می‌کند.
- بیش از ۷۰ درصد از صادرات میله‌های فولادی و ۷۷ درصد از صادرات پروفیل فولادی ایران به مقصد عراق است که اهمیت مقصد عراق را در صادرات این محصولات نشان می‌دهد. در میان محصولات معدنی و فلزی منتخب، افزایش مقداری صادرات طی هفت ماهه سال جاری نسبت به مدت مشابه سال قبل به ویژه برای میله‌های فولادی نیز قابل توجه است.

عمده اقلام صادراتی ایران به عراق (کاغذ، مقوا، کارتن)

محصولات کاغذی

نام محصول	شماره تعرفه HS	مقدار صادرات (هزارتن)	ارزش صادرات (میلیون دلار)	سهم از کل ارزش صادرات این محصول ایران (درصد)	درصد تغییرات وزنی نسبت به مدت مشابه سال قبل	درصد تغییرات ارزشی نسبت به مدت مشابه سال قبل
کارتن، قوطی، جعبه از کاغذ	۴۸۱۹۱۰۰۰	۳۴.۲	۲۱.۹	۸۰.۹	۱.۲	۳۰.۲
مقوای تست لاینر	۴۸۰۵۲۴۹۰	۹.۹	۴۰.۳	۷۱.۹	۱۸.۶	۱۰.۹
کاغذ فلوتینگ کاهی	۴۸۰۵۱۲۹۰	۸.۶	۳.۶	۷۲.۵	۹.۵	۸.۲
کتاب، بروشور، جزوه و مطبوعات چاپ شده	۴۹۰۱۹۹۰۰	۲.۵	۶.۹	۷۸.۴	۲۱.۱	۳۴.۱

جدول ۸. مهم ترین محصولات کاغذی صادراتی به عراق در ۷ نخست سال ۱۴۰۱

- صادرات کارتن به عراق در چند سال اخیر افزایش پیدا کرده است، اما متناسب با ظرفیتها نیست. بیش از ۷۰ درصد از صادرات محصولات صنعت کاغذسازی ایران به مقصد عراق صورت می گیرد. افزایش توام مقدار و ارزش صادرات این گروه محصولات با توجه به نیاز روزافزون عراق برای واردات این اقلام، علامتی بر پتانسیل بالای صادرات و کسب درآمدهای ارزی در این زمینه از طریق صادرات به این مقصد مهم صادراتی است.
- رفع محدودیتها در زمینه تهیه مواد اولیه لازم و تسهیل صادرات می تواند موجب افزایش بیشتر صادرات در این گروه کالایی شود.

عمده اقلام صادراتی ایران به عراق (نساجی و پوشاک)

محصولات نساجی و پوشاک

نام محصول	شماره تعرفه HS	مقدار صادرات (هزار تن)	ارزش صادرات (میلیون دلار)	سهم از کل ارزش صادرات این محصول ایران (درصد)	درصد تغییرات وزنی نسبت به مدت مشابه سال قبل	درصد تغییرات ارزشی نسبت به مدت مشابه سال قبل
کفش / دمپایی پلاستیکی	۶۴۰۲۹۹۰۰	۹.۱	۱۶.۱	۵۷.۷	۱۳.۴	۱۸.۳
کف پوش های غیرمخملی باف	۵۷۰۲۹۲۰۰	۸.۱	۴۰.۹	۳۳.۴	-۱۲.۸	-۳.۷
کفپوش نسجی از نمد	۵۷۰۴۹۰۱۰	۳.۸	۲.۷	۲۵.۹	-۱.۴	-۵.۱
پتو و زیراندازهای سفری	۶۳۰۱۹۰۰۰	۲.۳	۸.۲	۷۷.۷	۵۵.۴	۵۳.۰
لباس زنانه یا دخترانه	۶۲۰۴۱۹۹۰	۱.۱	۵.۷	۹۹.۹	۳۲۹.۶	۳۲۹.۵

جدول ۹. مهم ترین محصولات نساجی و پوشاک صادراتی به عراق در ۷ نخست سال ۱۴۰۱

- نزدیک به ۱۰۰ درصد از صادرات ایران در تعرفه های هشت رقمی مرتبط با البسه زنانه، حدود ۷۸ درصد از پتو و ۵۸ درصد از دمپایی پلاستیکی، به مقصد عراق صورت می گیرد که هر سه مورد به ویژه البسه زنانه و یا دخترانه از رشد توام مقداری و ارزشی قابل توجهی طی هفت ماهه نخست سال جاری نسبت به مدت مشابه سال قبل، برخوردار بوده است.
- کف پوش غیرمخملی باف از اقلام مهم صادراتی صنایع نساجی و پوشاک است که کل صادرات کشور در این ردیف تعرفه، با ۵ درصد افت مقداری همراه بوده که افت مزبور برای مقصد عراق (حدود ۱۳ درصد) بیشتر بوده است. لازم است دلایل افت با توجه به پتانسیل ارزآوری آن و همچنین اهمیت بازار عراق بررسی شود.
- با توجه به پتانسیل و ظرفیت تولید پوشاک در ایران، یکی از راه کارهای مناسب ایجاد رونق برای تولیدکنندگان لباس و برندهای ایرانی، صادرات پوشاک است. در حوزه صادرات پوشاک، کشورهای بسیاری از جمله بنگلادش، چین، هند، ترکیه، تایلند و غیره به صورت حرفه ای مشغول به فعالیت بوده و محرک بازار پوشاک و صنعت نساجی در سراسر جهان هستند. اما در این بین به دلیل برخی عوامل مانند فاصله جغرافیایی کشورها، منابع در دسترس، روابط فیما بین، تشابهات و تناقضات فرهنگی در سبک پوشش و عواملی از این دست باعث ایجاد یک سری موقعیت ها در صادرات پوشاک ایران به عراق شده است. در نتیجه به منظور افزایش سهم صادرات پوشاک ایران در عراق، بررسی زمینه ها، مشکلات، موانع و راهکارهای توسعه صادرات پوشاک به این کشور امری لازم است.

عمده اقلام صادراتی ایران به عراق (ماشین آلات مکانیکی برقی، تجهیزات و قطعات)

محصولات ماشین آلات مکانیکی

نام محصول	شماره تعرفه HS	مقدار صادرات (هزارتن)	ارزش صادرات (میلیون دلار)	سهم از کل ارزش صادرات این محصول ایران (درصد)	درصد تغییرات وزنی نسبت به مدت مشابه سال قبل	درصد تغییرات ارزشی نسبت به مدت مشابه سال قبل
کولر آبی خانگی	۸۴۷۹۶۰۱۰	۲۷.۳	۵۱.۶	۹۴.۶	۶.۹	۳۴.۴
اجزاء و قطعات توربین‌های بخار	۸۴۰۶۹۰۰۰	۷.۲	۷۶.۳	۶۱.۷	-۲۰.۵	-۵۱.۲
ماشین لباسشویی دوقلو نیمه اتوماتیک	۸۴۵۰۱۲۱۰	۳.۶	۹.۳	۹۰.۲	۵۵.۴	۱۷.۲
ترانسفورماتورهای دی الکتریک مایع	۸۵۰۴۲۱۰۰	۳.۴	۱۵.۴	۹۰.۶	۱۷۱.۸	۲۲۳.۶

جدول ۱۰. مهم‌ترین ماشین‌آلات مکانیکی برقی، تجهیزات و قطعات صادراتی به عراق در ۷ نخست سال ۱۴۰۱

- عمده‌ترین اقلام صادراتی در حوزه ماشین‌آلات مکانیکی و اجزاء و قطعات آن‌ها و همچنین لوازم خانگی به عراق در جدول ۱۰ ارائه شده است. طی ۷ ماهه نخست سال جاری، صادرات کولرهای آبی به عراق توانسته است ارزآوری خوبی برای کشور به همراه داشته باشد به گونه‌ای که در مجموع ارزش صادرات این ردیف تعرفه با افزایش ۳۴ درصدی، به ۵۱.۶ میلیون دلار در هفت ماهه نخست ۱۴۰۱ رسیده است.
- یکی از کالاهای مهم صادراتی در حوزه ماشین‌آلات صنعتی، اجزاء و قطعات توربین‌های بخار است که بازار عراق سهم حدود ۶۲ درصدی از صادرات ایران در این ردیف تعرفه را به خود اختصاص داده است. متأسفانه صادرات این محصول طی هفت ماهه سال جاری با کاهش حدود ۲۱ درصدی همراه بوده که با توجه به رقابت سایر کشورها از جمله ترکیه، تلاش برای حفظ موقعیت ایران در صادرات این کالا و رفع موانع احتمالی صادرات، ضرورت دارد.

نتیجه‌گیری

بازار بالقوه عراق به لحاظ مشابهت‌های فرهنگی و جغرافیایی و نیاز کنونی این کشور به کالاها و خدمات از فرصت‌های مهم صادراتی ایران محسوب می‌گردد. با توجه به مجموعه قوانین و مقررات خارجی که مبتنی بر اقتصاد باز؛ جلب سرمایه‌گذاران خارجی و ایجاد بازار کاملاً آزاد به جهت بازسازی سریع و تامین تمامی نیازمندی‌های جامعه در کنار موفقیت‌های دولت در ایجاد امنیت می‌باشد، بازار عراق شاهد هجوم قریب‌الوقوع شرکت‌های خارجی و سرازیر شدن انواع کالاها و خدمات یکی پس از دیگری خواهد بود، لذا لازم است تولیدکنندگان، صادرکنندگان و دولت با مغتنم شمردن این فرصت برگشت‌ناپذیر حضور خود و استقرار کالا و خدمات ایران را در بازار عراق در راستای تحقق راهبرد ماندگاری در بازارها و تنوع و توسعه بازارهای صادراتی، این بازار تثبیت نمایند.

